

Agdam 27 ýyldan soň azatlygyna gowuşdy

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 23 января, 2025

Agdam 27 ýyldan soň azatlygyna gowuşdy AĞDAM, 27 YIL SONRA ÖZGÜRLÜĞÜNE KAVUŞTU

Cephede hezimete uğrayan Ermenistan, çekilme anlaşmasını imzalayarak Azerbaycan'ın zaferini kabul etti. Ağdam yaklaşık yüzde 77'lik kısmı 1993'ten beri Ermenistan işgali altındaydı, Azerbaycan'ın kazandığı zafer ile son buldu.

Ermenistan güçleri ve bazı köylere sonradan yerleştirilen Ermeni nüfus Ağdam'ı terk ediyor, bölgeye Azerbaycan ordusu yerleşiyor. Ermeniler, Ağdam'dan ayrılırken karakol, bina ve kontrol noktalarını ateşe veriyor. 27 yıllık işgal bitti. Ağdam özgürlüğüne kavuştu.

İşgal döneminde Ermenilerce yağmalanan ve yıkılan Ağdam kent merkezi ve köylerinin çoğu harabe ve ıssız durumda kalmıştı.

Dağlık Karabağ sorunu, Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinde Ermenilerin bu bölgelerde hak iddia etmesiyle başladı. Ermeniler, 1991'de Hankendi'yi, 1992'de Hocalı ve Şuşa'yı işgal etti. Daha sonra Laçın, Hocavend, Kelbecer ve Ağdere'yi de ele geçiren Ermeniler, 1993'te Ağdam'a girdi. Ağdam'ı, Cebayıl, Fuzuli, Gubadlı ve Zengilan illerinin işgali izledi. Azerbaycan topraklarının yüzde 20'si işgal edilirken bir milyona yakın insan da yaşadıkları bölgeleri terk etmek zorunda kaldı. Toplam bin 154 kilometre kare büyüklüğünde ve 153 bin nüfusu olan Ağdam, Azerbaycan'ın en kadim toprağı sayılıyor. İşgal sırasında Ağdamı savunurken 5 bin 897 Azerbaycanlı şehit oldu. Ağdam, Ermenistan'ın işgal ettiği Dağlık Karabağ'ın çevresindeki 7 şehirden biriydi...

■ “1992 yılında Dağlık Karabağ’a Yolculuk”

Azerbaycan ve Ermenistan Savaşı'nda, Ermeni diasporası, lobisi

ve birçok  lke Ermenistan'a para ve silah yardımı yapıyordu. Biz Irak Türkleri, kendimizi Azerbaycanlıların  z kardeşi, kara gün dostu olarak görüyoruz, onlarda bizi öyle görüyor. Azerbaycan'ın bu zor, sıkıntılı,  etin gününde, kardeşlerimiz için bir Irak T rk  ve bir hekim olarak ne yapabilirim diye düşündüm. Dost, arkadaş,  evre ve kuruluşlar ile ilişkiler kurarak Karabağ'a ilaç ve tıbbi malzeme toplamaya karar verdim. İlaç ve tıbbi malzeme yardımını Karabağ'a ulaştırmanın yollarını aramaya başladım. 0 tarihte İsveç'in eğitim, kültür, önemli tıp ve sanayi kenti olan Ume 'da yaşıyordum. İlaç ve tıbbi yardım malzemeleriyle Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ'a doğru yola koyuldum. Ume 'dan gemi ile Finlandiya'nın Vasa şehrine geçtim, oradan da tren ile Finlandiya'nın Başkenti Helsinki'ye, oradan da Rusya'nın ikinci büyük şehri, kuzeyin Venedik'i ve aslında bir açık hava müzesi olarak bilinen St.Petersburg'a vardım.

Sovyetler Birliği yeni dağılmış ve ülkenin dağılması sırasında ortaya çıkan kargaşa ortamı sürüyordu. St.Petersburg'den Bak 'ye uçak bileti almak için çok çalıştım, 5 gün uğraştım ama başaramadım. St. Petersburg ile Bak  arası mesafe 3,023,5 km.  aresizdim, ne yapacağımı bilemiyordum. Ve birden aklıma bir fikir geldi. St. Petersburg'da Azerbaycanlıların yoğun yaşadığı bölgeye gittim. Vahid adında bir Azerbaycan T rk  ile tanıştım ve durumu kendisine anlattım. Daha sonra ilaç ve tıbbi yardım malzemeleriyle Vahid beni arabası ile St.Petersburg Pulkovo Havalimanı'na götürdü. Havalimanında küçük bir ayakkabı tamiri dükkanına gittik, tanıdığı hemşehrisi Azerbaycan T rk  dükkan sahibine benim için Bak 'ye bir uçak bileti bulmasını istedi. Dükkan sahibi pasaportumu aldı, 15-20 dakika sonra elinde uçak bileti ile geri geldi. Bu bir şaka mı? 0 anda ne kadar sevindiğimi bilemezsiniz...

3 saat 40 dakika süren, berbat bir Rus yapımı Tupolev tipi uçak, uçuş emniyeti hak getire cinsinden maceralı bir uçak yolculuğundan sonra Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başkenti Bak 'ye Bine Uluslararası Havalimanı'na (Yeni adı Haydar Aliyev Uluslararası Havalimanı) indik. Unutmadan Vahid, Bak 'de Hazar Denizi kıyısında Bayıl semtinde erkek kardeşinin

yaşadığını, adının Vagif olduğunu belirterek, kardeşinin adresini de bana vermişti. Kardeşinin de bana yardımcı olacağını söylemişti. Havaalanından taksiye bindim ve adresi taksi şoförüne verdim. Taksiden Vagif'in evinin önünde indim, kapıya vurdum. Kapıyı Vagif açtı, hemen aldı beni içeriye ve ailesi ile tanıştırdı. Kendisine ilaç ve tıbbi malzemenin evinde kalmasını ve beni de bir otele yerleştirmesini talep ettim, ısrarlarıma rağmen kabul etmedi.

Azerbaycan halkının misafirperverliği kendi tarihi kadar eskidir. Azerbaycan halkı binyıllar boyunca, ülkesine gelen, toprağına ayak basan insanları, doğma yakınları gibi kabul edip, evindeki en leziz yemeğı misafir önüne koyar. Halkı içten ve samimi ayrıca misafirperver bir kültüre sahiptir.

Bakü'de bazı bakanlıklar, kuruluşlar ve şahsiyetler ile görüştüm. Bu görüşmenin sonucunda Vagif ile birlikte ilaç ve tıbbi malzemeyi de yanımıza alarak savaş hattı olan Karabağ bölgesindeki Azerbaycan'ın en kadim toprağı Ağdam'a doğru yola koyulduk.

■ “Dağlık Karabağ savaşında en şiddetli çatışmaların yaşandığı Ağdam”

Ermeniler 1991'de başlattıkları saldırılarla 18 Şubat 1992'de Hocavend'i, 25 Şubat 1992'de Hocalı'yı, 8 Mayıs 1992'de Şuşa'yı, 18 Mayıs 1992'de Laçın'i işgal etti. Azerbaycan'daki siyasi istikrarsızlığın Karabağ'daki savaş üzerinde büyük zararı oldu.

Uluslararası tepkilere rağmen Ermeniler tek taraflı ateşkeslerini iptal edip, komuta kademesi neredeyse işlemez hale gelmiş Azerbaycan ordusuna karşı tekrar saldırıya geçtiler. Ermenilerin yeni hedefi Karabağ'ın doğusunda yer alan ve civarıyla birlikte nüfusu 153 bin olan Ağdam şehriydi. Toplam bin 154 kilometre kare büyüklüğünde olan Ağdam şehri, Bakü'den 365 km uzaktadır. Ağdam 18. yüzyılda kuruldu ve 1928'de şehir statüsü aldı. Ağdam bölgesi Azerbaycan'ın eski, büyüleyici doğanın toprağı olan Karabağ'ın merkezinde ve Karabağ dağ zincirinin kuzeydoğu eteklerinde bulunmakta.

■ “Azerbaycan’ın Gözbebeği Ağdam’a Bomba Yağıyor”

Bakü’den Ağdam’a hareket eden bir otobüse bindik. Yaklaşık 7 saat süren yolculuktan sonra Ağdam’ın yakınlarında bir yerde indik. O tarihte Ağdam şehri Ermeni kuşatması altındaydı. Bir taksiye bindik, Ağdam’a yaklaştığımızda akşam olmak üzereydi, havan topu, tank ateşi ve füze ile Ağdam bombalanıyordu, şehirde bulunan halk da, can havliyle, panik içerisinde koşuşturduğunu, bombaların hedefi olmamak için, bulabildikleri her türlü vasıta ile şehri terk ediyordu. Ermeniler, halkın şehri terk etmesi için özellikle sivil yerleşim yerlerini acımasızca ağır bir şekilde bombalıyordu. Hayatımda ilk defa gerçek savaşı yaşıyordum! Bu görüntüyü hayatımın sonuna dek unutamam.

Evet... Gerçek bir savaşta, ölüm her yeri kapladığında ölmek değil yaşamaktır tesadüf. Cesaret tehlikeyi göze almaktır ve aklın emaresidir. Savaş bir tehlike alanıdır, onun için cesaret savaşçı erdemlerin başında gelir. Cesaret, ister kişinin bünyesinden ve karakterinden, ister ölümden korkmamasından, ister alışkanlıktan ileri gelsin, tehlikeyi umursamazlık. Bu sürekli bir haldir. Cesur kişi felâket hallerinde çözüm üretir, şuurlu risk alır ve aklının gösterdiği hedefe giderken risklere katlanır. Korku diye bir kelime hayat sözcüğümde yoktur. Ailem de beni böyle yetiştirdi. Ölecekse de şerefli, bir gaye, bir ideal uğruna öl, ki insanlar seni hatırlasın. Cesaret, haklı olarak, erdemlerin en değerlisidir;

çünkü diğer tüm erdemler ona dayanır. Cesurlar bir kez ölür, korkaklar bin kere.

Ağdam cephe hattına ulaşmak için, şehrin diğer yakasına geçmemiz gerekiyordu. Şehir Ermeni kuşatması altındaydı, yani Ağdam’ın içinden geçmekten başka çaremiz yoktu, fakat şehir ağır bir şekilde bombalanıyordu ve kıyamet kopmuş gibiydi, Akşam oldu hava karardı, hava çok soğumuştı, şehre girmeye karar verdik. Halk şehri terk ederken, bizde bir yolunu bulup şehre giriyoruz. Sağımıza solumuza bombalar düşüyordu, adeta bir mahşer günüydü. Ölüm kol geziyordu, geri dönebilirdik,

fakat geri dönmeyi aklımızın ucundan bile geçirmedi. Çünkü ilaç ve tıbbi malzemeyi canımız pahasına bir an önce yaralılara ve tıbbi yardıma ihtiyacı olanlara ulaştırmak istiyorduk. Sonunda bunu başardık!

■ “Toprağımız işgal edildi”

0 günleri Ağdam’da doğup büyüyen Mahseti Şerif bakın nasıl anlatıyor: “Ben de bu kadim toprakta doğdum, büyüdüm, ta 16 yaşına dek orda yaşadım... Hayatımın en mutlu ve anlamlı günleri de o işgalle bitti. Hayat beni yurdundan sonra ikinci kez uzaklara attı. Şimdi Türkiye’de vatan hasreti çekiyorum, bir de işgal altında olan Ağdam’ın acısını.

Hiç aklımdan çıkmaz bir gün Ağdam’a bombalar yağıyor. Babam “sizi şehirden uzaklaştırayım, birkaç saat sonra döneriz yine” dedi. Hep yapıyorduk bunu. Kentin çıkışında oturup bekler sonra evimize döner, mermi kokan şehrimize sarılır uyurduk. 0 günde aynısını yapacaktık. Evimizin küçüğü olan erkek kardeşim tam kapıdan çıkarken “anne dur!” dedi. Koşarak odanın duvarını öptü. “Belki dönemeyiz, ben seni çok özlerim” dedi.

0 gün döndük tabii. Bir gün sonra yine şehre bombalar yağdı. Bu defa tam annemlerin yattığı odanın tam karşısına düşmüştü. Evimizde her şey yerle bir olmuştu. Babam ve anneme bir şey olmadı. Amma babamın korku içinde bizim odamıza koşup bizi sağ görse de inanmayıp defalarca “iyi misiniz?” demesini unutmuyorum. Ama biz yine evimizi bırakmadık...

Ben amcamlardaydım. Amcamın kızıyla bahçede elma ağacının altında oturup başımızın üstünden uçan füzeleri sayıyorduk. Belki inanmakta zorluk çekeceksiniz ama biz bunu yapıyorduk.

■ Korku yoktu bizim için oyun vardı...

Baktım yüzü bembeyaz olmuş bir halde babam geldi. “Hemen sizi çıkarmam lazım, sonra ben geri döneceğim” dedi. Ne olduğunu tam anlamadık. Sonuçta iki günde bir çıkıp geri dönüyoruz. Babam yengeme “evraklarınızı da al” dedi. Bu çok ciddi bir mesajdı aslında. Arabaya oturduk iki el bombası vardı. Amcamın kızıyla bana verdi ve “baktınız düşmana yakalandık, çekin!”

dedi. 16 yaşında bir kız babasının el bombasını patlatın demesine hiç soru sormadan tamam dedim. Babama “dönmeyecek miyiz?” dediğimde “döneceğiz” dedi.

Fakat ilk defa bana yalan söyledi. Çünkü; sonra hiç dönemedik...

■ **Toprağımız işgal edildi...”**

0 acı ve korkunç günleri yaşayan, o gün 10 yaşında olan, bu gün Belçika’da yaşayan Ağdamlı İlahə Tağıyeva başından geçenleri şöyle anlatıyor: “Biz çocukken pijama giyip yatamazdık her an bir bomba patlayacak, yada baskın olacak endişesiyle elbiselerimizle yatardık. Annemiz ceplerimize ekmek ve su koyardı ne olurdu ne olmazdı diye. 0 dönem en çok bizim şehir şehit verdi. 1992 yılında Şuşa ve Hocalı alındı. Buradaki şehitler diğer özgür şehirlerdeki camilere getirildi. 1992’de ben 10 yaşındaydım bir taraftan okuyor, diğer taraftan da Ermenilerin hergün artan cinayetlerine şahit oluyor üzülyorduk. Okula geldiğimizde sınıfta arkadaşlarımızın akrabalarının şehit haberlerini alıyor üzülyorduk. Bu ortamda alınan eğitim ne kadar verimli olabilirdi?

Sığınağa kaçarken kız kardeşimle beraber biz annemizin elini sıkıca tutardık. Annem kızım elimi bırakın değişik yerlere gidin ki top düşerse hepimiz ölmeyelim bari birilerimiz yaşar derdi. Biz ise ondan ayrılmak istemiyorduk annemiz ölmesin diye. Biz başka evdeydik asıl evimizin bacasına füze düştü evimizin çatısı dağıldı. Çocukluğumuzu yaşayamadık. Çocukluğumuz bomba ve şehit ağıtlarıyla geçti. Tabidir ki bu da bizde çok olumsuz etkiler oluşturdu.”

■ **“Hayalet Şehir Ağdam”**

Dağlık Karabağ savaşı sırasında en stratejik noktalarından biri olarak kabul edilen Ağdam, 1993’ün Mayıs’ında Ermeni güçlerin saldırısına maruz kaldı. Bakü’de meydana gelen iç karışıklıklar nedeniyle savunma gücü azalan Azerbaycan birlikleri, 42 gün boyunca şehri savunmaya çalıştı fakat başarılı olamadı. 23 Temmuz 1993’de Ermenistan Silahlı Kuvvetleri’nin desteğindeki Ermeni güçleri tarafından işgal

edildi ve yerleşim merkezi tamamen harap edilerek şehir nüfusunun doğuya, Azerbaycan'ın içlerine göç etmesi sağlandı. Ağdam'ı, Fuzuli, Zengilan, Cebrayıl ve Kubatlı illerinin işgali izledi.

Rusya'nın ve Batı ülkelerinin de açık silah desteği ile gerçekleşen işgal, Ermenilerin bölgenin %70'ine sahip olmasına yol açtı. Ermeni kuvvetleri işgal ettikleri bölgelerde 24,500 evi, 50 sanayi tesisini, 160 okulu, 374 kültürel merkezi, 2 müzeyi, mezarlıkları, hastaneleri, kütüphaneleri, okulları, ofisleri, spor tesisleri ve pek çok anıtı yok etti.

Bugün Ermeni ve Azerbaycan kuvvetleri arasındaki tampon bölgede yer alan Ağdam, tamamen hayalet bir şehir görünümündedir. Şehirde in cin top oynuyor. Ermeniler tarafından tarihi anıtlar, mezarlıklar, hastaneler, kütüphaneler, okullar, ofisler ve tesisler tahrip edilmiş. Vandalizm nedeniyle oldukça zarar gören ve terk edilen kentteki bina ve evler yıkılmış.

Savaşın hemen ardından, Ermeni kuvvetleri Ağdam'dan çok, Azerbaycan tarafından buranın tekrardan alınmasını önlemek için bu bölgeyi yıkıma uğratmaya karar vermişlerdir. Ermeniler bina, ev ve çevre yapıları yok etmiş, geri kalanları da savaş sonrası talanda oldukça zarar görmüştür. Şehir ıssız, boş, virane ve bir harabeye dönmüştür. Bu kadar vahşeti, gaddarlığı, felaketi bir arada görmek, insanın içini acıtıyor... İngiliz gazeteci Tom de Waal'ın «Kara Bahçe» adlı kitabında 'Kafkasya Hiroşima'sı olarak nitelediği Ağdam, 1993 yılından beri Ermeni işgali altında ve bir kıyametin yaşandığı kent tam bir hayalet kent görünümünde.

■ **"Irak Türkmenleri Azerbaycan'ın zaferini canı gönülden kutluyor"**

Kardeş Azerbaycan'ın kahraman ordusunun zaferini yürekten kutluyor; kahraman kardeşlerimiz cenk meydanında gücünü gösterdi ve mertçe savaşarak zafer kazandı. Tek yürek olmaya devam edeceğiz. Irak Türkmenleri olarak önümüzdeki süreçte de Azerbaycan'ın yanında olmaya devam edeceğiz. Şehitlerimizi bir

kez daha rahmetle anıyoruz. Yaşasın Azerbaycan. Yaşasın özgür Karabağ.

Dr. Kürşat ÇAVUŞOĞLU,
Irak Türkmen Gazeteciler Cemiyeti Dış İlişkiler Sorumlusu.
Publisistika